

KENAN MÜMTAZ AKIŞIK'IN ŞİİRLERİNDE ZAMAN VURGUSU¹

Betül HASTAOĞLU ÖZBEK²

Öz

Zaman, antik çağlardan beri filozofların, bilim insanlarının dikkatini çeken ve birçok farklı disiplin tarafından yorumlanan bir kavramdır. Öte yandan insanlar, yaşamlarını, hayatın merkezinde yer alan zamanla yarış hâlinde sürdürürler. Dolayısıyla insanı yakından ilgilendiren bir konunun, sanatın odağında olmaması, düşünülemez. Sanatçılar tarafından edebiyat eserlerinde mutlak ve görelî olarak dile getirilen zaman, genellikle mekânla ilişkilendirilerek anlatılmaktadır. Sanatçıların zaman ve mekânı çoğu kez birlikte değerlendirmesi, bu yüzdendir. Bitlisli şair Kenan Mümtaz Akışık da zaman vurgusunu, şiirlerinde belirginleştirir ve böylece gösterdiği mekânsal duyarlılığını, ebedileştirmiş olur. Üzerinde yaşadığı bölge ile geçmiş ve gelecekte beslenen duyguları arasında ilgi kurarak zamanın yapıcı-yıkıcı etkilerine işaret eder. Zamanı, dikey-yatay boyutlarıyla ele alıp hayatın sığlığını ve kendi perspektifini, şiir düzleminde genişletmeye çalışır. “Kenan Mümtaz Akışık'ın Şiirlerinde Zaman Vurgusu” adlı bu makalede, zaman kavramının farklı bakış açılarıyla algılanması ve yorumlanması amaçlanmaktadır. Bu sebeple sanatçının şiirlerinden seçilen alıntılarla değerlendirmeler yapılmıştır. Şairin yaklaşımlarına göre konu, başlıklar hâlinde incelenmiştir. Sonuç olarak birçok etmenle olduğu gibi yaşanan coğrafya ile de kavramın algılanış biçiminin değişebileceği ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kenan Mümtaz Akışık, geçmiş, gelecek, insan, zaman.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 14.12. 2021 - Kabul Tarihi: 07.02.2022

Hastaoğlu Özbek, B. (2022). “Kenan Mümtaz Akışık'ın Şiirlerinde Zaman Vurgusu”.
Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 11, s. 265-289.

¹ Bu makale VIII. Van Gölü Havzası Sempozyumu'nda sunulan bildirinin değiştirilmiş ve zenginleştirilmiş halidir.

² Öğr. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Bölümü, E- posta: bhastaoglu@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-1117-5987

TIME EFFECT IN KENAN MÜMTAZ AKIŞIK'S POEMS

Abstract

Time is a concept that has attracted the attention of philosophers and scientists since ancient times and has been interpreted by many different disciplines. On the other hand, people continue their lives in competition with time, which is at the center of life. Therefore, it is unthinkable that a subject closely concerns people should not be at the center of art. Absolute and relative time expressed by artists in literary works is usually described by relating it to space. This is why artists often evaluate time and play together. Kenan Mümtaz Akışık, who was born in Bitlis, emphasizes the concept of time in his poems. Thus revealing his spatial sensitivity and making the importance he attaches to time eternal. He points out the constructive-destructive effects of time by establishing a relationship between the region he lives in and his feelings fed from the past and future. He also tries to expand the shallowness of life and his perspective on the level of poetry by approaching time with its vertical-horizontal dimensions. This article named "The Emphasis of Time in Kenan Mümtaz Akışık's Poems" aimed to perceive and interpret the concept of time from different perspectives. For this reason, evaluations were made with selected quotations from the artist's poems. According to the poet's approaches, the subject has been examined in titles. As a result, it has been revealed that the perception of the concept can change with the geography lived, as with many factors.

Keywords: Kenan Mümtaz Akışık, past, future, human, time.

Giriş

Zaman, yüzyıllardan beri tartışılan ve anlamlandırılmaya çalışılan, tarihsel geçmişi itibarıyla felsefi kökenli bir konu ve çok yönlü değerlendirilen bir olgudur. Filozoflar, bilim insanları, sanatçılar, farklı kaynak ve düşüncelerden hareketle zamanı, kendilerine göre açıklamaya çalışırlar.

Aristoteles, zamanın sayılabilirliğine vurgu yapar: "Zaman bir süreç değildir: Sıradan sayıların şeyleri saymakta kullanılmasına benzer şekilde, doğadaki süreçleri izah etmekte kullanılabilecek bir tür 'sayı' ya da birimdir. Aristoteles'in kendi sözleriyle, 'Zaman, önceye ve sonraya istinaden değişimin sayısıdır.' Diğer soyut niceliklerde olduğu gibi, zaman gerçekten doğanın parçası olmaksızın doğayla ilgili bazı gerçek şeyleri yakalayan bir tür sistemdir." (Bardon, 2018, s. 14) Aristoteles'e göre zaman, birimler toplamıdır ve şüphesiz ki doğanın bir parçasıdır.

Bergson ise eski inanışın onu mekânla özdeşleştirmesinin aksine, gerçek zamanın bireylerin algısıyla şekillendiğini ileri sürer: “Eski felsefenin ve bilimin anladığı zaman, bir cinsten ölçülür bir mekândan ibarettir. Hâlbuki somut zaman, şuurumuzun bir oluşu ve yaratıcı bir tekâmülüdür.” (Gündoğan, 2013, s. 74) Bergson, burada zamanın ölçülmesi hususuna açıklama getirir ve insan zihnindeki somutluğuna değinir. Ona göre zamanı kavramsallaştırmak demek, aynı zamanda uzamsallaştırmak anlamına gelir. Uzamsallaşan zaman ise gerçek değildir. Çünkü zamanın sonsuz olması gerekir. O, birbiri ardına sıralanan anlardan oluşan, ardı gelmeyen bütünlüktür. Ancak insanlar, onu, “sonu gelebilen bir şey” (Alexander, 2019, s. 20) olarak deneyimlemektedir.

Newton, nesnel zamanı mutlak zaman olarak adlandırır ve mutlak zamanın doğal olaylardan bağımsız olarak aktığını belirtir. Nesnelere birlikte değişen zaman ise görelidir (Cevizci, 2002, s. 1139). O halde Newton’a göre mekânla ilişkilendirilen zaman, görelidir. Ancak zamanı ölçmek ve somutlaştırmak adına insanlar, mekânın somutluğundan yararlanmaktadırlar.

Spinoza ise zaman hakkında romantik bir yorumda bulunur ve der ki: “Zaman, Uzay’ın zihnidir. Bir diğer yöneme göre, zihin ona karşılık gelen beynin, yaşamın, yaşayan bedeninin ya da benzerlerinin yaşayan parçalarının zamanıdır.” (Alexander, 2019, s. 36) Spinoza, zamanın uzaydaki her şeyi kaydeden bir zihin görevi gördüğünü iddia eder. Zaman hakkında yüzlerce yıldır yapılan görüş ve yorumlar, üç ana başlık altında toplanabilir:

“İdealizm, gerçekçilik ve ilişkilencilik. İdealistler zamanın salt öznel bir durum olduğuna ve gerçeklikte hiçbir şeyin ona karşılık gelmediğine inanırlar. Gerçekçiler zamanın gerçek bir şey, olayların altında yatan bir tür matris olduğunu benimserler. İlişkilencililer bir çeşit orta yolu tutarlar. Zamanın sadece olayları birbirine bağlamanın bir yolu olduğuna inanırlar, fakat tanımladığı ilişkiler gerçektir.” (Bardon, 2018, s. 7)

Araştırmacılarından bazıları, zamanın varlığını sadece algıya bağlarken kimileri her şeyden bağımsız bir gerçeklik oluşuna işaret eder. İlişkilencililer, zamanın olay ve mekânlarla kurduğu bağlantıyı yorumlayarak bir çıkarım yapar.

İnsan, zamanın işleyiş ve ilerleyişini algılamak isterse onu, mekânla ilişkilendirmek durumundadır. Mekânla kurulan bağ ve ilişkiler, insanlığın ilk çağlarından itibaren başlar. Doğa, daha en başta insanların, yeme-içme-barınma gibi ihtiyaçlarına olanak sağlamaktadır. İlk çağlarda doğayla kurulan bağ, kentleşme ve sanayileşme gibi unsurlarla zamanla zayıflamış gibi görünse de kişinin taşıdığı aidiyet duygusu, çok değişmez. İnsanın mekâna yönelik bu duygusu, kimi zaman doğayla iletişim içerisinde olma ya da bir ev, yuva kurma, kimi kez de memleket ve yurt sevgisi şeklinde göze çarpar. Sonuç itibarıyla

yaşamsal döngü, insanın zaman ve mekânla sürekli etkileşimde kalmasını zorunlu kılar.

Toplumun merkezinde yer alan ve yaşadıkları coğrafyadan ayrı düşünülmemeyen insanoğlu, bulunduğu bölgenin fiziksel-sosyal yapısından ve şartlarından fazlasıyla etkilenir. Toplumsal sorunlara ışık tutan yazar ve şairler, bu etkilenmelerini, eserlerine de yansıtırlar. Van Gölü Havzası şairi Kenan Mümtaz Akışık'ın yaşadığı coğrafyaya ve zaman kavramına gösterdiği hassasiyetin, bu noktada oldukça yerinde bir tavır olduğu muhakkaktır.

Kenan Mümtaz Akışık, 1925 yılında Bitlis'in Ahlat ilçesinde doğar. Sanatçının dedesi, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda şehit düşen Süleyman Bey'dir. Şair, Sarıkamış, Kars ve Erzurum cephelerindeki savaş sırasında yaşanan acı dolu anıları dinleyerek büyür. Hayatının daha ilk yıllarında, yaşadığı bölgenin acısı, tarihi ve zorlu mücadelesi ile tanışmış olur.

İlkokulu Ahlat, ortaokulu Tarsus, liseyi de Diyarbakır'da okuyan Akışık, 1944'te İstanbul Hukuk Fakültesini kazanır. Üniversite mezuniyetinden sonra, uzun yıllar Cumhuriyet Savcılığında savcılık yapan sanatçı, bir süre sonra istifa ederek avukat olur. 1940'ta öğrencilik yıllarında şiir yazmaya başlar. Ancak daha sonra siyasete yöneldiği için eserlerini yayımlamayı erteler. 1953'te Aysel Hanım'la evlenir. 1969-1973'te Bitlis Milletvekilliğine seçilir. 1977 yerel seçimlerinde ise Ankara Belediyesi meclis üyesi olur.

Sanatçı, eğitimine öncelik verdiği, mesleki çalışmalarına ve siyasete yöneldiği için eserlerini, ancak 1989'dan sonra yayımlar. Şiir kitaplarını; *Karınca Yeniği* (1991), *Zaman Gibi* (1993), *Güneşe Taşındık* (1994), *Zaman Satılırsa* (1998), *Sürgün Gözler* (1998), *Yok* (2000), *Yanlı İnsan* (2001), *Zaman Çöküyor* (2003), *Serçe Gölgeleleri* (2004), *Buluntu Şiirler* (2010), *En Üstün Şiir İnsan* (2014) adlarıyla çıkarır. İslami düşüncelerin bilimsel gelişmeleri gölgelediği iddiasıyla *İslam Dünyasında Beyin Verimsizliği* (1999); *Anamalçı Küreselleşme ve İslam Dünyası* (2009); Ahlat'ın karakter yapılarını anlatma amacıyla *Ahlatlı Taceddinler* (2002); *Atatürk'le Aklın Aydınlığında* (2003) adlı araştırma ve düşünce eserlerini kaleme alır. Onun Ahmet Özer gibi bazı şair ve yazarlarla gerçekleştirdiği Ankara'daki sohbetlerinden yazıya aktarılan konuşmaları ise *Ankara Dostları* (1982) ve *Sözden Yazıya* (1996) adlı kitaplarda yer alır.

2016 Ankara Kitap Fuarındaki "Ahlat Kültür Sanat ve Çevre Vakfı"nın standında 10.000 civarında kitabının, öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmasını sağlar. Bu yaklaşımı sayesinde vakıf tarafından ödüllendirilir (Nalbantoğlu, 2017). Sanatçı, 25 Ağustos 2017 tarihinde, Ankara'da vefat eder. Akışık'ın cenazesi,

27 Ağustos 2017 Pazar günü, öğle namazına müteakiben Ankara Karşıyaka Camiinde kılınan namazdan sonra Ankara Karşıyaka Mezarlığına defnedilir (Biyografya.com, 24.07.2021).

Kenan Mümtaz Akışık, asıl mesleğinin yanı sıra hayatı boyunca edebiyatı da ihmal etmez. Siyasetle iç içe geçirdiği yaşamına sanatı büyük bir zevkle sığdırır ve şairlik yönünü geri planda tutmaz. O, kaba kuvvete, sevgisizliğe ve zulme karşı olduğunu her fırsatta dile getirir. Şiirlerinde de her sorunun sevgiyle çözüleceğine inandığını belirtir. Aşk, toplumsal sorunlar, özgürlük, eşitlik gibi konuları anlatır ancak en belirgin izleklerinde bile daha çok zaman ve mekân vurgusunu öne çıkarır. Eserlerinde, doğup büyüdüğü coğrafyanın izleri görülür. Zamansallığa, kaçırılan zamana dikkat çeker. Çoğu kez ölümle ilişkilendirdiği zamanın bireyselliğini, izlerini ve yıkıcı etkilerini ele alırken aynı zamanda onun ötesine ulaşmayı da diler.

I. Zamanın Bireyselliği ve İzleri

Kesintisiz akış olarak devam eden sürenin insanlar tarafından çeşitli etmenler temel alınmak suretiyle bölümlendirilmiş hâli, zamanı meydana getirir. Takvim ve saatlerle ölçtüğümüzü düşündüğümüz zaman, aslında soyut bir kavramdır. Soyutluk özelliği ise onu, bireysel algılayışa ve tartışmaya açık bir konuma yerleştirmektedir. Böylece zaman, sadece felsefenin değil, bilim ve sanat dallarının olduğu gibi edebiyatın da ilgi alanına girmektedir. Edebî açıdan değerlendirildiğinde ise o, her açıdan düşünülüp algılanabilir. Bu nedenle yazar ve şairler, zamanı, kendilerinde ve çevrelerinde bıraktığı olumlu-olumsuz izlerle değerlendirmektedirler.

Kenan Mümtaz Akışık, insanoğlunun, zamanı takvim ve saatlerle bölümlendirişini anlatır. Aslında yaşam süresinin, kişisel zamanı belirlediğini ifade eder:

“Nesneden doğar
Uzaklık zaman
Denge oluşunca da
Takvimleşir yaşamımız”
(Akışık, 2010, s. 172)

Şaire göre zamanı bölümlendirmek, toplumsal ve bireysel hayatı dengede tutar. Yaşamın akışını ve kurallar düzenini belirler. Böylece olası bir kaos, engellenmiş olur. Fakat bu bireysel zamanın bir gün sona ereceği düşüncesi, sanatçıda çoğu kez korku yaratır. Dolayısıyla o, zamanın akışına dur demek ister:

“Katlanmıyorum aynı nedenle
 Karanlıklara evren gibi
 Bölmüyorum zamanı
 Saatlerin yinelenmesine”
 (Akışık, 2010, s. 141)

Evrenin karanlıklara katlanmasını, insanların zamanın akışına müdahale edememesi olarak yorumlar. Zamanın akışını engelleyememek, kadere dur diyememek gibidir. Saatlerin yinelenmesi ise şair için bir aldatmacadır. Karartılmış bir evren gibidir. Çünkü aslında bireysel zamanın bir sonu vardır:

“Bir koca nehir her şey
 İçinde evrenin
 Akar sonsuza doğru öle yana yakıla
 Kurgularımız sezgilerimiz
 Zehirden özlemlerimiz birlikte
 Kilitliyiz egemenliğinde bu nehrin
 Soluğumuz zaman
 Çalkalanırız canlı cansız içinde”
 (Akışık, 2010, s. 95)

Bir nehre benzettiği evrenin içinde kilitli olduğumuzu düşünen şair, insanın soluğunu zamana benzetir. Suyun içinde çırpınan insanın boğulma riski gibi bireysel zaman da her an, durma riskini taşır.

Zamanın varlığını algılamak, kişilerin ruh durumlarına göre değişiklik gösterebilir. Gerçeklik, bilimin kabul ettiği gibi mekân içindeki cisimlerden oluşmaz. Bütün gerçekliğin özü, zaman, süredir. Bu zaman da ikiye ayrılır. Birincisi cisimlerin hareketiyle ölçülebilen nesnel zaman; ikincisi geleceğe doğru yönelmiş bir sürecin doğrudan hissedilmesiyle algılanan öznel zamandır (Akarsu, 1998, s. 203). Dolayısıyla da zaman, kişilerin algısına göre farklılık gösterebilmektedir. Zamanın insanın ruh haline göre şekillenmesi durumu, edebi eserlerde daha belirgindir. Şairin beklemek zorunda kaldığı anlarda zaman, adeta uzarken sevdiğine/isteğine kavuşması durumunda çabuk geçer. Sanatçı, ömrünü bütün olarak değerlendirdiğinde de zamanın hızlı aktığını düşünür.

Kenan Mümtaz Akışık, şiirlerinde zamanı, hızlı akan bir nehre benzetir ve “Bir koca nehir her şey/ Akıntısında zamanın/ Sonsuza doğru” (Akışık, 1993, s. 146) diyerek insanın algıladığını sandığı zamanın, bu büyük nehrin sadece

bir akıntısı olduğunu belirtir. Sel gibi olan zaman, bazen de ışık hızıyla geçmektedir;

“Işıktan bir sel zaman
Mahşerinde saniyelerin
Sezgilerden duygulardan yapılı
Tavanların ahşabına
Sürtüne sürtüne akan”
(Akışık, 1991, s. 14)

Bir sel gibi hızla akıp giden zaman, saniyelerin mahşerindedir. Ona yetişmek, yaklaşmak mümkün değildir. Çünkü zaman, sürekli akıstadır; “Zaman, birbirini takip ederek ilerler: bir sürenin geçip giden bir süre dışında bir anlamı yoktur ve zamanda bir anı deneyimlediğinizde hemen geçmiş olan an gider.” (Alexander, 2019, s. 20) Şair, bir anı yakaladığını sandığında aslında diğer ana geçilmiştir bile. “Aşınca Güneşi” adlı bu şiirde, zamanın hızı anlatılırken kişiselliğine de dikkat çekilir. Onun “sezgilerden duygulardan yapılı” oluşu, saniyelerin çok ötesinde bir anlam taşıdığını göstermektedir. Işık ve yağmur suyu, tavandan evin içine sızarak nasıl izler bırakırsa zaman da insan ve mekânda öyle izler bırakmaktadır. Bu izler, kimi kez alındaki çizgiler, kimi zaman ellerdeki kırışıklıktır. Aslında evrenin her yerinde zamanın bıraktığı izler vardır. Çünkü zaman, mekânın ruhuna siner. Onun etkileri, işaretleri ve değişimi, ancak çevrenin dikkatlice gözlenmesiyle fark edilir:

“Süre, bir zihin sentezidir, ruhsal bir oluşturma, bir nitelikler yumağıdır ve sayı ile ilişkisi yoktur. Ölçülebilen sadece mekândır. Çünkü mekân bir cinstendir, onda süre ve süreklilik yoktur. Sayma işi sadece mekânda olur. Zaman anları, birbirine katılmak suretiyle asla toplanamazlar. Çünkü gerçek zaman olan sürenin özü, akıp gitmektir. Bundan dolayı da süre; sürekli yaradılış, yeniliğin kesiksiz fişkırışıdır.” (Gündoğan, 2013, s. 80)

Zamanın zihinsel bir çıkarım olduğu düşünülürse mekândan hareketle ölçülebileceği anlaşılır. Çünkü bir ışık gibi, sel gibi hızla geçen zamanı, ancak çevredeki etkilerinden görüp anlayabiliriz. Bu anlamda bilincimiz, zamanla işbirliği içerisinde. Farkındalığı yüksek ve algıları açık bir bilinç, zamanla mekânın ayrı kavramlar olduğunu bilir ancak zamansal sorunlarını, mekândan yardım alarak çözer. Böylece insan, zamanla hem yarışır hem de çoğu kez birlikte hareket eder. Evrenin varoluşundan beri bu, böyledir:

“Ve depremleri sürükleyen
Aşk başlar canlıdan canlıya
Canlı ile zaman arasında”
(Akışık, 1994, s. 14)

Sanatçı, canlılar ile zaman arasındaki biteviye çekim ve karşı konulamayan bir ilişkiden bahseder. Ayrıca insanın “eylemde, zamanda, anlamda yaratıcı” (Akışık, 2010, s. 61) olduğu kanısındadır. Şair, doğanın uyanışına, zaman ile canlılar arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Mekândan hareketle zamanı, algılar ve anlamlandırır:

“Bir ilkyaz sabahında

Menekşedir zaman

Şiirden şarkıdan”

(Akışık, 1999, s. 11)

Doğanın renklenişi, mevsimlerin geçişi, yeni başlangıçların belirmesi, zamanın göstergesidir. Ayrıca o, şarkılara, şiirlere siner. Zaman, şaire göre bir varlıktan çok daha fazlasıdır; “İksiz sonsuz bir kitaptır zaman/ Paha biçilmez değerdir” (Akışık, En Üstün Şiir İnsan, 2014, s. 39). Bazen “saydam” (Akışık, 1999, s. 61) dır ve “kurşun” (Akışık, 1999, s. 51) kadar ağırdır. “Değirmen suyu gibi” (Akışık, 2010, s. 11) boşuna akandır. Ne olursa olsun insanlığın kaçamadığı, izlerini yadsıyamadığı varlıktır:

“Bir sestir zaman

Buruk yassı

Beynimizin burgaçlarından

Geçmişe akan

(...)

Çevresi bin yılların kanı

Anıtlarda ehramlarda

Çömleklerin kulplarında

Kemiklerde taş olan

Bir sestir zaman”

(Akışık, 1994, s. 45-46)

Zamanın izleri, en çok da tarihsel kalıntılarda, iskeletlerde, mağaralarda belirginleşir. Sanatçı, “Mağara adamı/ İskeletinde karşılaştı/ Taş olan zamanla” (Akışık, 1999, s. 19) diyerek zamanın izine işaret eder. Şaire göre tüm bunlar, âdeta zamanın sesidir. Çünkü sürenin işlediği, yılların geçtiği, aynı yerlerde daha önce başka canlıların yaşadığı, bu izlerden net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Gerçek olan zaman, müdahale edilemeyen sürekli akıştır. Ancak algıladığımız zaman, insanın buluşudur:

“Birleşikti varlıkla zaman ezelde
Denge kurulunca
Büyük patlamadan
Milyarlarca yıl sonra
İnsan çıktı ortaya
Aklından ötesi nesne
Yaşamı takvim”
(Akışık, 2014, s. 11)

Sanatçı, aslında varlık ve zamanın bir bütün olduğunu belirtirken dünyanın oluşumundan, canlıların tarih sahnesinde yer almaya başlayışından bahseder. Varlığın oluşumuna gönderme yapar. İnsanın ortaya çıkmasıyla birlikte takvimsel bir döngüye girildiğini vurgular. Varlıkla zamanın birliğini, “Zamanla birlikte sürmekte iken/ Varlık evrende” (Akışık, 2014, s. 14) gibi söylemleriyle birçok dizesinde ifade eder:

“Yer kürenin oralarda
Havadan sudan her şeyim
Zamandan habersiz nokta nokta
Serpilmişim toprağa”
(Akışık, 1994, s. 51)

Şair, “zamandan habersiz” toprağa serpildiğini söyleyerek insanın başlangıçtaki bilinçsizliğine, zamanın yokluğuna ve varlığın bir bütün oluşuna işaret eder. En başta sadece hava, su ve toprak vardır. Zaman denilen sonsuz varlık, insan bilincinin dışındadır; “Yollar zaman olmuş/ Zamanlar dışımızda” (Akışık, 2014, s. 66) diyerek şair, farklı dizelerinde de aynı fikri yineler. Zaman, insan bilincinin dışında gibi görünse de her şeyin içindedir:

“Ayak sesidir ritim
Doğanın
Mavi olur dağ olur
İçinde zaman”
(Akışık, 2003, s. 31)

Şaire göre zaman, doğaya sinen güzelliştir. Organik ve inorganik tüm canlıların içindedir. Doğa, zamanı hem yaratmakta hem de kendisine yardımcı ve oluşumuna malzeme yapmaktadır:

“Hücreleri yarattı önce doğa
Hurdalardan yapmışçasına

Birleştirdikten sonra da tek tek
 Zamanın ustalığında
 İnsanı yarattı birbirine benzetmeden”
 (Akışık, 2010, s. 84)

Sanatçıya göre doğa, insanı yaratırken zaman da bir usta gibi varlıkları gözetiminde tutmaktadır. Şairin doğaya yaratıcılık misyonu yüklemesi, panteizmi akla getirir. Panteist algıya göre doğadan ayrı bir yaratıcı düşünülmez. Tanrı da evrenin bütününde ve tamamındadır. Kenan Mümtaz Akışık da şiirinde doğanın önce hücreleri, daha sonra da insanları yarattığını söyleyerek panteist görüşe yaklaşır. Zaman da bu yaratılış silsilesinin hem içinde hem de dışındadır. O, bazen bir yol gösterici, bazen yoldaş, çoğu kez de yolun kendisi olmaktadır:

“Katliya katliya uzakları akıyoruz
 Zamanın yatağında”
 (Akışık, 2003, s. 16)

İnsan da geleceği ve geçmişi hafızasında barındırmakta ve bir nehir gibi hızla akan zamanın yatağında ilerlemektedir. Ne kadar yok sayılmaya çalışılsa da zaman, her şeyden bağımsız olarak vardır. Varlıkların içinde ve dışında, algılarda, sezgilerdedir ama var olmak için hiçbir sebebe ihtiyaç duymamaktadır. Çünkü iddia edilenlerin aksine “gerçekse zamandır” (Akışık, 2010, s. 45). Varlığı göz ardı edilemeyecek olan da zamanın gerçekliğidir. Değişen sadece insanların onu algılama biçimleridir.

Şair, insanların fiziksel ve psikolojik durumlarına göre zamanı algıladıklarının bilincindedir. Bu bilinç durumuyla o, zamanı birçok yönden değerlendirirken en çok da yıkıcılığı/yok ediciliğine vurgu yapar.

2. Zamanın Yıkıcılığı/Yok Ediciliği

Zaman, maddeyi, genel olarak aşındırma eğilimindedir. Canlı varlıkları doğma, büyüme, yaşlanma gibi etkilerle kuşatırken cansız varlıkları aşındırır. Mağaradaki izler, tarihi eserlerdeki yıpranmalar, bugüne kadar kalan iskeletler, buna örnektir.

Yıkıcı bir varlık olarak gördüğü zamanı, farklı boyutlarıyla ele alan Kenan Mümtaz Akışık, zamanın ömürleri çalıp yok ettiğini; içerisine hapsettiklerini ise geri vermediğini söyler:

“İlk düştüğümde ellerine
Çalmış ömrümü zaman
Adasında geri gelmeyenlerin
Ölümlü kesimi kalmış”
(Akışık, 1991, s. 10)

Şaire göre daha en başta zaman, sınırlı bir süreyle dünyaya gelen insanın ömründen çalmıştır. Ölümlülük, insana biçilen ömrün, süreli olduğunu göstermektedir. Hayattaki hiçbir şey, zaman gibi sınırsız ve sonsuz değildir. Bu nedenle zaman, insandan daha güçlüdür. Dolayısıyla da sanatçı, “Yudumladıkça beni zaman/ Çöle döndüm” (Akışık, 1998, s. 24) diyerek zamanın ağır darbelerine dikkat çeker. O, evleri tahrip etmekte, zihinleri yormakta, insanları yaşlandırmaktadır:

“Yamaca sığınan bir ev
Yol geçer damından
Örümcekli tavanı
Kemiren zaman
Ağlara takılmış”
(Akışık, 1991, s. 17)

Burada zamanın aşındırdığı iki varlık, insan ve ev söz konusudur. İnsan, eve; ev de yamaca sığınmaktadır. “Örümcekli tavanı kemiren zaman” ise yutan, yok eden, yıkan yönüyle değerlendirilmektedir. Böylece “varlıkları dişleyen ve üzerinde dişlerinin izlerini bırakan bir zaman” (Kolcu, 2002, s. 187) kurgusu dikkati çekmektedir. Şair, evin damından yol geçtiğini söyleyerek aslında yıllarla birlikte yaşanan olaylara ve evdeki hareketliliğe vurgu yapar. Zaman geçmekte, her şey değişmektedir: “Geçmiş, bugün ve gelecek, eve farklı dinamizmler kazandırır; çoğu zaman iç içe giren, kimi zaman birbirine ters düşen, kimi zaman da birbirini uyaran dinamizmlerdir bunlar.” (Bachelard, 2018, s. 37) Evdeki bu dinamizm, anıların varlığı, geleceğin hayal edilmesi ve anda yaşananlar, zamanın varlığına kanıttır. Hızla geçen ve iz bırakan zamanın acımasız olduğunu düşünen şair, bu nedenle ona çoğu kez bir yaratık özelliği atfeder;

“Deniz yamyası
Delik deşik gördüklerim
Dağların taşılı kalmış
Zaman geçmiş buralardan
Gövdesiz acımasız

İzleri dünya..."

(Akışık, 1994, s. 5)

Zaman, geçip gittiği her yerde hasar bırakmakta, etrafı adeta bir taş yığına çevirmektedir. Sert ve şiddetli rüzgârlar, dağları nasıl yerle bir edip geriye sadece şekilsiz taşlar bırakıyorsa zaman da dünyayı aynı şekilde tahrip etmektedir. Sanatçının birçok dizesinde ise dünya, dönse de dönmese de "Yol olur zamana" (Akışık, 2014, s. 12). Zaman, dünyadan daha büyük ve sonsuzdur. Dünya, onun sadece bir aracı ve yolu konumunda bulunabilir. Zamanın ilerlemesi ve çeşitli doğa olaylarının etkisiyle dağlar, denizler oluşur. Tüm bunlar gerçekleşirken evrende, sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşanır. Zaman, düşünmeden davranan, kabuklu ve sonsuz büyüklükte bir varlık gibidir:

"Mavi çam gibi dünyamız

Kendi kıyısında

Kıramıyor kabuğunu

Tapınaklarda zamanın"

(Akışık, 1993, s. 138)

Şair, sularla çevrili dünyayı, maviliğiyle eşsiz ve özel bir yapıda görür. Onun çam ağaçları gibi dayanıklı olduğunu düşünür. Dayanıklı gibi görünen dünya, zamanın izlerini silmeye çalışmakta, tapınaklara müdahale etmektedir. Sanatçının, zamanı kabuklu bir varlık, dünyayı da onu kırmaya uğraşan bir zorba olarak nitelenmesi, akıllara Tepegöz hikâyesini getirir. Tepegöz de sınırları ihlal edilen varlığın doğurduğu bir yaratıktır ve halk için olumsuz, istenmeyen sonuçları temsil etmektedir. Tepegöz, daha yumurtadayken insanların onu incelemek yerine tekmelemesi sonucu büyümüş, büyümüş ve kabuğundan çıkmıştır. Sanatçıya göre muamma olması nedeniyle zaman da merak edilmekte ama yeterince anlaşılammaktadır. Zamana yüklenenlerin ağırlığı, onu kabuklarından çıkmaya zorlamaktadır. Bunun olumsuz sonuçlar doğurması muhtemeldir. Şiirin "Özgürlükler Darağacında" başlığını taşıması, bu olumsuzluklar silsilesini imlemektedir. Şair, benzer duygularını, "Patlayacak Zaman" adlı şiirinde de ifade eder:

"Ne sabahı akşamı var zamanın

Ne iklimi mevsimi

Sıkışmış içine

Özü özüne geçmiş

En küçük parçasında

Saklar kendini

Sonsuzlaşan ilk anın

İçinde sonsuz değişenler
Altında aynı kapağın

Sığmayacak artık kendine zaman
Zamanların birinde patlayacak”
(Akışık, 1993, s. 129)

Zamanın bölümlendirilmesi, kesintisiz akışta, sonsuz büyüklükte bir kavramın sınırlandırılması anlamına gelir. Sanatçı da bu sonsuz kudretteki varlığın, saatlere ve takvimlere artık sığamadığını belirtir. Dolayısıyla onun imgeleminde en nihayetinde bir gün, “Maddede sıkışınca zaman” (Akışık, 2010, s. 94) da çökecektir.

Yok eden, yıkan, canlı cansız tüm varlıkları tahrip eden zaman, şair için korkutucudur. Zamanın etkileri, çevredeki maddeleri gözlemleyince daha iyi anlaşılmaktadır. Sanatçı, bu sonsuz güç ve büyüklükteki zamanın patlamaya hazır bir bomba gibi olduğunu düşünür.

Zamanın yok ediciliği, en çok da ölüm vurgusunda güçlenir. Ölüm, tüm hareketlerin sonudur. İnsan, zamanın tükenişini, ölüme doğru yol alırken anlar. Çünkü bireysel zaman, ölümlerle sonlanacaktır. Kişilerin zaman konusundaki farkındalığı, ölümleri seyrettikçe artar. Kendi ölümünü deneyimleyemeyen insan, çevresinde gördüğü kadarıyla ölümü anlamaya çalışır ve onun, dünyadaki müddetin sona ermesi anlamına geldiğini bilir.

Kaçınılmaz bir son olan ölüm gerçeği, herkes tarafından bilinir; “Var olmak zorunda olmak, ölmek zorunda olmaktır.” (Bardon, 2018, s. 43). Ölüme doğru yol aldığını ise insan, çevresindeki ölümleri gördükçe ve yaşlandıkça daha iyi fark eder. Bu anlamda zaman, en vurucu etkisini ölümlerle göstermekte, geçişindeki hızı da gözler önüne sermektedir. Şair de çoğu kez zamanı, ölümlerle bağdaştırarak onun geçiciliğine işaret eder:

“Vazgeçmiyor bizden zaman
Ayrılık getiriyor yollar
Suyu çıkmış tekdüze karanlığın
Toprak toprak olduğuna pişman
Hep ölümlerle dolmaktan”
(Akışık, 2014, s. 111)

“Toprağa karıştırıp zamanı
Bağışladık ölümlere

İçinde kişiliğimiz”

(Akışık, 1993, s. 124)

Toprağa karışan tek şey, ölünce gömülen insanın bedeni değildir. Onun zamansallığı ve mekânsallığı da toprak olmaktadır. Çünkü hayatta ona ayrılan sürenin sonuna gelinmiştir ve her şey için artık çok geçtir; “Ölüm zamanın kesintisiz akışı içinde bir varlığın süresinin sonu olarak belirir. Bu durumda ölüm, şeyin yıkımıdır.” (Levinas, 2011, s. 36) Tüm hırslar, karakteristik özellikler, çabalar, kavgalar son bulmuş, insanın bedeni gibi yok olmak üzere toprağa koyulmuştur. Hızla geçen zaman, şairin tüm sevdiklerini bir bir almaktadır:

“Hız olmuş zaman

Yaşam bahane

Sevdiklerim herkes olmuş

Çalmış yıllar çocukluğumu

Ölen ölene”

(Akışık, 2000, s. 45)

Şairin hayatındaki insanların birçoğu ölmüştür. Şimdi kendisini çocukluğundaki gibi tam hissedememektedir. Sevdiklerinin ölümü, ona zamanın hızlı aktığını düşündürür. İnsanların bir daha dönmek üzere dünyadan göçmesi, yok olup ölmesi nedeniyle zamanı, acımasız olarak görür:

“Yol uzun zaman dar acımasız

Yaşam az

Borçluyuz üstelik bilime tekniğe

Nefret ediyorum

Ölümün el çabukluğundansa”

(Akışık, 2010, s. 33)

Hayata dair gelişmeler, umut vericidir. Ancak insanın sınırlı ömrü, tüm bu gelişmelere tanıklık etmek ve katılmak için yeterli değildir. Ne kadar zor olsa da ölüm gibi bir gerçek varken zamanın hızına ayak uydurmaya çalışmak gerekmektedir. Bu da Heidegger'ın zaman algısını hatırlatır nitelikte bir yaklaşımdır. Çünkü Heidegger'a göre “Zaman, Varlık'ı anlamlandırmaktadır.” (Çüçen, 2012, s. 83) Gerçekten de bir şeyin yokluğunu düşünmek, onun varlığını değerli kılmaktadır. Dolayısıyla zamanı verimli kullanmak, önemlidir. Bazen de şair, “Ölümden Sonra”sını düşünür ve zamanın hâlâ işlediğine inanır;

“Nafile

Vazgeçmiyor benden zaman

Hep ayrılığa yöneliyor yollar
Suyu çıkmış karanlığın
Toprak olduğuna pişman”
(Akışık, 1993, s. 47)

İnsanlar öldükten sonra da zaman, adeta onların aleyhine işlemekte ve cansız bedenleri tahrip etmekte, parçalamaktadır. Şair, toprağa karışan bedenler yüzünden toprağın da bu durumdan hoşnut olmadığını söyler. Fakat şaire göre insan, gönlünü sevgiyle doldurduğu müddetçe ölümü unutmakta ve gözünde büyütmemektedir. “Kim Dinler Ölümü” adlı şiirinde o, zamanın tükenişi karşısındaki insanın acizliğini, sevgiyle giderişini anlatır:

“Sevgi dolmuş yüreğim yerine
İnsana açan pencerelerini
Kuşa çiçeğe yağışına karın
Dinlemiyorum artık ölümü”
(Akışık, 1991, s. 10)

Şu gelip geçici âlemde, çevrede olup bitenleri fark etmek gerektiğini düşünür; kuşları, çiçekleri, mevsimlerin değişimini görebilmek ve yüreğimizi sevgiyle doldurmak gerektiğini. Çünkü sadece böyle olursa ölüm, korkutucu olmaktan çıkacaktır.

Zamanın yok ediciliğine en iyi örnek olan ölümü engelleyen hiçbir şey yoktur. Tüm yolların ve bireysel zamanın sonu olan ölümün korkutuculuğu, şaire göre ancak iyi duygularla hafifletilir. Kişiler ölse bile fikirlerin ve anıların yaşaması ise ancak zamanın mumya gibi dondurulmasıyla mümkün görünmektedir.

3. Zamanın Donması

Zaman akışının önünde durmak için insanlar, birtakım çalışmalarda bulunur. Daha doğrusu, değerli görülen varlıkların yok olmasını engellemek adına zamanın tahribatını önlemeye uğraşırlar. Kenan Mümtaz Akışık’a göre bu, kimi zaman önemli bir şahsiyetin cansız bedenini mumyalamak bazen unutulmaması gereken düşüncelerin yazıya aktarılması ya da sanatsal ürünler ortaya koymakla mümkündür:

“Zamanın parçalarında dondukça
Sayfa sayfa yaşam
Mumyalar evreni gibi
Geçmişe yazılır”
(Akışık, 1998, s. 27)

Yaşamın sayfa sayfa zaman parçalarında donması demek, akla kâğıtları ve takvimleri getirmektedir. Yazılan her şey, tarihsel sürece işlenerek yaşananların kanıtı olarak kalmakta ve geleceğe aktarılabilir. Sanatçı, kişilerin belleklerinin de bir anlamda kayıt defteri ve tarih kitabı gibi önemli anıları unutmadığını belirtir:

“Yıllardan kalan
 Bir uzun düşle
 Özlemlerim türkülerde deli divane
 Ya resim olur donan zamanlara
 Ya canlı bir dünya
 Kanat kanat
 Belleğine konar”
 (Akışık, 1998, s. 45)

Şair, özlediği kişi ve anıları, türkülerle yâd eder, fotoğraflarla anar. Zaman, bu vesileyle adeta donar. Tüm güzel anılar, kendi belleğinde canlı bir dünya gibi saklanarak muhafaza edilir. Fakat sanatçının dizelerinde zaman, hep iyi anlamda donmaz. Zamanın donması, bazen de olumsuzluğu çağrıştırmaktadır:

“Bu sınırsız güzelliğin
 Asıl ögesi
 Ta kendisi iken
 İnsan da ulaşamıyor
 Romanını okumaya doğanın

Zamanları donmuş gibi
 Can evinin lahzalarında
 Son soluğunun
 Sonuna gelmiş gibi”
 (Akışık, 2003, s. 33)

Şair, “İnsan da ulaşamıyor/ Romanını okumaya doğanın” ifadesiyle insanın doğayla kurduğu iletişimi ve yakınlığı kaybedişine değinir. Sınırsız güzellikteki doğanın romanını bozan da insanın kendisidir. Çünkü insanlar, yaşam gayesini unutmuş, enerjilerini kaybetmiş gibi davranmaktadırlar. Bu durumun kaynağı olarak zamanları donmuş insanları görür. İnsanın henüz hayattayken zamanının donması demek, yaşarken ölmekle eşdeğerdir. Sanatçı da insanların tavırlarındaki umarsızlığı ve ruhsuzluğu, “zamanları donmuş gibi” ifadesiyle dile getirmek ister:

“Donmuş zamanları
Sıkışıp kalmışlar
Taşlaşan yapılarında
Canlı sızılarla dayanılmaz acılarla”
(Akışık, 2010, s. 133)

Kenan Mümtaz Akışık, hayata dair güzel anılarını kaybetmek ve zamanın akışını engellemek istediğinde şiirleri aracılığıyla zamanı dondurur. Böylece zaman geçmez; her şey, yazılar ve dizelerde kalır.

Sanatçının dizelerinde “zamanın donması”, hatıralarla, tarihî eser ve kalıntılarla sonsuzluğa uzanmasını imlemektedir. Bazen de zamanın donması, şaire çaresizliği ve ölümü çağırıştırır. Böylece zaman, yine olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmiş olur.

4. Zamanın Tükenmesi

Zaman, bütün yıpratıcılığının, kudret ve sonsuzluğunun yanında insanın onu doğru değerlendirememesi durumunda, tükenen bir varlıktır. İnsanı ölmeden öldüren, ölmekten kötü bir duruma sokan hususlar, zamanı da tüketir. O durumdaki bireyler için yaşamak, ölmekten daha zor gelir. Kenan Mümtaz Akışık, zamanın tükenebilirliğini söylerken elbette mecazlı bir anlatıma başvurur:

“Dışlarken sevmeyi ortam
İlkel diliyle doğanın
Sürüklüyor insanlığımızı
Aklın yadsıdığı
Kimselerin aldırmadığı
Sevimsiz yanlarımıza

Yedikçe birbirimizi
Zaman çöküyor”
(Akışık, 2003, s. 5)

İnsan, sevgisiz kalıp dışlanırsa yaşayamaz, yaşamak ona zulüm gelir. Canlıların birbirine merhamet göstermemesi, insanlığın ölmesi demektir. Bu geçimsizlik ve paylaşımsızlık durumu, adeta zamanı bile tüketir. Zaman, bazen de değişimlerle tükenir. Şairin, “Geceye dönüşürken/ Tükeniyor zaman” (Akışık, 2003, s. 10) ifadesiyle vakitlerin sona ermesi ve günden geceye geçilmesi,

insanın ölüme doğru yol alışını akla getirmektedir. Kimi zaman da şair, zamanı yanabilen bir varlık olarak niteleyerek somutlaştırır:

“Ötemde yanar zaman
Karanlık gibi güneşte
Ne saat resim ne yaşam ölüm
Yenilir her şey sadece
Sürekli mesafelerde”
(Akışık, 1994, s. 22)

“Paslandı gerçekleri anlatmalar
Yanıyor zaman güneşte
Terk etti kahramanlar romanlarını
Güçlülerden yana”
(Akışık, 2014, s. 22)

Zamanın yanması, pek çok sebebe dayanır. Tutuşan bir şey, çabucak tükenerek küle döner. Zamanın hızlı akışından rahatsız olan şair, onun yanmasının artık dolup taşması anlamına geldiğini düşünür. “Zamanların birinde patlaması”, “tükenmesi” ve yaşanılanları kaldıramaması olarak yorumlanabilir. Gerçekliği zedelenen hayattan insanlar gibi roman kahramanları da yorulmaktadır ve bu tükeniş karşısında zaman, çaresiz kalmaktadır. Durum böyle oldukça insanların zamansızlığı daha iyi anlaşılacaktır. Şairin “Yoksun içimiz zamandan” (Akışık, 1994, s. 45) deme sebebi budur.

Şaire göre zaman, insan davranışlarının ve toplum düzeninin bozulmasıyla tükenmektedir. İnsanın sabrı nasıl tükenirse zamanın da kendisi tükenmektedir. Her ne kadar yaratık gibi ölümcül etkilere sahip sonsuz bir varlık bile olsa dünyada yaşananlar, onu da etkilemektedir.

5. Geçmiş ve Geleceğin Buluşması

İnsanlar, zamanı bir bütün halinde değerlendirirler. Günlük düşüncelerle bir anda geçmişini hatırlayan insan, birkaç dakika sonrasında kendisini geleceği düşlerken bulabilir. Kenan Mümtaz Akışık'ın bazı şiirlerinde de geçmiş ve gelecek, bugünde, anda buluşur:

“Ötesi yavaştan bir yığın yıl
Silinmiş ışığı mevsimleri
Kimi bulanmış anılara

Sabırda yitiklerde
Sevdaları yaşama katık
Keskin imgeli
Kırlangıç kanadı gibi
Kimi kuş denizinden geleceklerde
Daha gelmemiş
Başlatıp durağan sonsuzunu
Umut olmuş”
(Akışık, 1991, s. 12)

Burada sanatçı, anılarla gelecek günler arasında köprü vazifesi gören günden bahseder. Kendisini ana getiren, onun bu günkü algısını şekillendiren ise büyük ölçüde anılardır; “Aslında anılara bulanmamış algı yoktur. Duyularımızın dolaysız ve mevcut verilerine, geçmiş deneyimimizin binlerce ayrıntısını katarız. Genellikle bu anılar bizim gerçek algılarımızı yerinden eder.” (Bergson H. , 2015, s. 27) Anıların algıdaki yeri sayesinde zaman kavramı, anlamını kaybeder. Geçmiş ve gelecek, algıda birleşir. En nihayetinde “Zaman, geçmişten geleceğe doğru değişerek uzanan bir birikimdir.” (Cevizci, 2002, s. 1139) Bu birikimin değer kazanabilmesi kişinin kendisine bağlıdır. Gelecek, tarihten ilham alınarak planlanırsa bugünü kurmak daha kolay olacaktır.

Şaire göre geçmiş ve geleceğin anda buluşabilmesi, bazı durumlarda gerçekleşebilir. Sevgi, bu imkânsızlığı mümkün kılan en önemli etkidir. Ancak aşk, zamanı dondurabilir, anılardan kurulan yolu, gelecek hayalleriyle süsleyerek köprüleştirir:

“Anımsar mısın
Yıllar öncesi bir kışın
Orman müzikli o saatinde
Dondurup tüm mutluluklarımızı
Bir başyapıt tablo
Ve şimdiki zaman olmuştuk

Kopar kopmaz kendimizden
Son gizle girmiştik anıların
Ilık gökkuşağına
Işık hızından ötelerdeki
Süreçlerin en kıyasında”
(Akışık, 2000, s. 17)

Aşk, geçmişin köklerini canlı tutarken yaşanan güne de renk verir. Anıların ılıklığı, sevgililerin gönüllerini ısıtırken “ışık hızından ötelerdeki” zamanları değerli kılar ve adeta kutsar. Böylece “bir başyapıt tablo” gibi sevgililer de ölümsüzleşerek hep “şimdiki zaman”da kalırlar. Aristoteles şimdiki anın, geçmiş ve gelecek zamanı, hem bağladığını hem de onlar arasında bir sınır oluşturduğunu ileri sürmüştür (Aristoteles, 1996, s. 11-29). Şiirde de bağlayıcı bir köprü konumunda yer alan şu an, sevgililer tarafından mutlulukla örülüp sabitlenmiştir. Şair, en çok da çocukluğunu düşünürken geçmişe döner:

“Bir ucunda bilinmezlerin şimdi
Zamanın durduğu yerde
Uzağı kollarken gözlerim
Çakılmış gibiyim

Yeniden gelecekmış gibi
Bekliyorum geçmişî”
(Akışık, 1993, s. 27)

Zihinde sürekli beliren anılar, sanatçıya zamanın geçmediği hissini verir. Bu algılayış, aslında şimdiki anın, geçmişle gelecek arasında köprü kurmasındandır. Köprü durumu oluşturmasının yanı sıra içinde bulunulan an, geleceğe de uzanmaktadır; “Geçmişin şimdi içinde barınıp gitmesi, zamanın, daha doğrusu sürenin sürekliliği ve bölünemezliği anlamındadır.” (Gündoğan, 2013, s. 11) Zamanın bölünemezliği ise algıların dışında onun sonsuz bir varlık olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

Sanatçı, geçmişle geleceği anda buluşturarak insanlığın, Yahya Kemal'in de dediği gibi “kökü mazide olan atı” oluşuna vurgu yapar. Çünkü ona göre maziyi unutmak ve geçmişi yok saymak, ilerlemenin önüne geçmektedir. Kenan Mümtaz Akışık'a göre de kişi, geçmişten kazandıklarıyla geleceği hayal etmeli ve bugünü öyle kurgulamalıdır. Böylece daha sağlam adımlar atıp özgün kalabilecektir.

6. Zamanın Ötesine Ulaşmak

Kenan Mümtaz Akışık, şiiri var olmakla eş değer görür. Bu nedenle şaire göre zamanın ötesine ulaşmak, ancak yazmakla ve sanatla mümkün olacaktır. Geleceğe ulaşmanın ve zamanın ötesine varmanın yolu, şiir yazmaktan geçmektedir:

“Var olmaktır şiir evrende
İster durgun dilsiz görünsün
Rüzgâr ya da boşluk
Biriken çözülen renkler bulutlarda
İster uçuşan gökyüzü olsun
Konuşan var olmaktır
Alev alev suskun
Algılsın algılanmasın”
(Akışık, 1991, s. 5)

Şair, “Karıncı Yeniği” adlı bu şiirinde, konuşmanın önemine dikkati çeker. Sessizliğin hükümsüzlüğüne ve ebediliğin ancak duyguları dile getirmekle mümkün olacağına değinir. Şiiri, “evrende var olmak” diye niteler. Varlık olarak “buradayım” demek, varlığını ortaya koymak ve bunu, ebediyen sürdürmek anlamında tanımlar. Sanatçı, şiiri tanımlarken de onun kapsadığı alanı olabildiğince geniş tutar. Ona göre şiir, çok yönlüdür ve “İnsandaki sezgi dahil altı algılamadan birine, birkaçına ya da tümüne seslenir. Varlık ve varlık ötesi tüm alanlarda önümüze çıkar. Tasavvuftaki ‘varlıkbirliği’ anlayışını doldurur.” (Akışık, 1996, s. 66). İnsanın tüm duyularına seslenme, bütün varlıkları olduğu gibi görünen görünmeyen her şeyi içerme özellikleriyle şiir, sonsuz büyüklüktedir. Ayrıca sanatçı, şiirin sadece kâğıda dökülerek oluşturulmayacağını söyler:

“Herkes bilsin
Zamanın ölümcül örgenine
Tıkandıkça gecelere
Karşı koyandır şiir
En Tanrı’ya yakın
En büyük şiiri de insanın
Sevmektir”
(Akışık, 1999, s. 17)

“Zamanın ölümcül örgeni”, ancak şiirle aşılabacaktır. Fakat şair burada “şiir” adının içerisine pek çok duyguyu katar. Ona göre zamanın ilerisine ulaşan, sona ermekten kurtulan ve zamanı yenen en güçlü duygu sevgidir. Söz uça da yazı kalmakta, sanat sayesinde zamanın ötesine varılmaktadır:

“Taşlaşmış zaman sözcükler iskeletlerinde
Nasıl ölümsüzleştiğini anlatır.”
(Akışık, 2014, s. 49)

Canlı varlıkların ölümünden sonra nasıl iskeletleri yüzyıllarca kalıyorsa zaman da sözcükler sayesinde iskeletleşecek ve gelecek kuşaklara aktarılacak, ebedî bir miras olarak kalacaktır. “Hayatın hareket ve oluş gücü” (Colebrook, 2013, s. 59) konumundaki zamanın ötesine ancak sanatla ulaşılabilir. Bu yüzden şair, “Bayraktır devrimlere/ Kapsamında zaman/ Sonsuzdan öte” (Akışık, 1999, s. 8) diyerek zamanı kapsamına alan tek şeyin sanat olduğunu ifade eder. Ona göre asıl sonsuz olan, şiiirdir:

“Dar gelir evren
Şiirin sonsuzluğuna
Bir yanda çöl olur
Bir yanda donar
Bir yanda çekirge olur akar yeşile
Kuşlar yağar üzerine
Alsa bile varlığı yokluğu içine
Sığmaz zamanlara”
(Akışık, 2010, s. 107-108)

Şaire göre sonsuzluğuyla bilinen evren, şiirle kıyaslanamayacak kadar dardır. Sanatçılar, şiire istedikleri şekli verebilirler. Şair isterse dizelerinde bir tarafı çöl, diğer tarafı buzla kaplı bir manzara oluşturabilir. Aynı yerde bulunması imkânsız gibi görünen varlıkları birlikteymiş gibi anlatabilir. Tüm bunları, şiirin sonsuz imkânları sayesinde gerçekleştirir. İçerisine her şeyi dâhil edebilen bir yapı, zamanı da rahatça aşabilir. Ayrıca belirtmek gerekirse sanatçı, insanlığın, zamanı aşma arzusunu gerçekleştirdiğini de düşünür:

“Tanrı yaratmak bir yana
Zamanın da ötesindeyiz”
(Akışık, 1999, s. 49)

Birçok dizesinde Tanrı düşüncesini, insanların oluşturduğunu söyleyen şair, bu düşüncüyü çok yaratıcı bulur. Ancak ona göre daha da önemlisi, insanların eserleri sayesinde zamanın da ötesine ulaşabilmesidir. Şairin mutlu olduğu ve güzel bir manzarayı seyre daldığı anlarda zaman, kendisinin gerisinde kalmaktadır:

“Bahçeler tomurcuğa
Fildişi güzeli Van Gölü
Ay ışığına sarındığında
Yanaşamaz yanıma zaman
Gökyüzünün fanusunda”
(Akışık, 2003, s. 7)

Bahçedeki çiçekler tomurcuklanıp da bahar geldiğinde, Van Gölü eşsiz bir güzelliğe bürünür. İşte böyle havalarda ay ışığıyla buluşan gölün suları, fildişi gibi parlar. Şair de bu görüntü karşısında mest olarak zamanın durduğunu ve gökyüzünün bir fanus gibi üzerine siper kurup kendisini tüm olumsuzluklardan koruduğunu düşünür.

Kenan Mümtaz Akışık, kendisine ait sonsuz ve olağanüstü bir evren olan şiirin mümkünlüğünde zamanın kötü etkilerini engeller. Onu bazen dondurur, bazen tüketir ama ne yaparsa yapsın gerisinde tutar. Böylece kendisine göre insanlıktan beklediği gelişimi gerçekleştirmekte ve insanların her zaman bir adım ötede olmasını sağlamaktadır.

Sonuç

Yüzyıllar boyunca felsefede, bilimsel ve sosyal alanlarda zaman hakkında söylenenler, ileriye sürülen fikirler, edebiyat dünyasını da önemli ölçüde etkiler. Zamanın genel olarak edebiyatta kişisel algılara göre şekillendiği dikkati çeker.

Kenan Mümtaz Akışık, şiirlerinde vurguladığı zamanın geçiciliğini ve varlıklar üzerindeki olumlu/olumsuz etkilerini anlatır. Işığın yeryüzüne inerken kırılması gibi zaman da onun şiirlerine yansırken çeşitli kırılmalara maruz kalır. Şairin doğduğu, büyüdüğü topraklar, yüzyıllar boyunca büyük acılara tanıklık eden bir mekândır. Mekânın izdüşümü gibi değerlendirilen zaman kavramı ise böylece onun bakış açısında kırılmaların en büyüğünü yaşar. Sanatçı, memleketinde yaşanan olayları, savaş anılarını, mücadelenin zorluklarını dinleyerek büyür. Büyüdükçe de bu coğrafyadaki insanların içerisine düştüğü çaresizlik hissine daha çok şahit olur. Bölgede yaşananlar, adeta mekânın ve insanların ruhuna sinmiştir. Geçmişin acı hatıralarla dolu oluşu, geleceğin ise umut vaat etmemesi, başlı başına kaotik bir durumdur. Psikanalitik açıdan değerlendirildiğinde şairin zamansal problemi de bu noktada başlar. Tüm bunların etkisiyle kendisi, zamanı, sıkıştıran, ezen, sınırlandıran bir varlık olarak tanımlar.

Ona göre zamanın izleri, çevredeki cisimler, insanlar ve tarihsel kalıntılarda çok net görülür. İnsanın yaşlanması ve ölüme doğru yol alışı da zamanın belirgin ve yıkıcı etkilerindedir. Yaşanılan güzel anlarda ise zaman, adeta donmaktadır. Ancak şair, algıların dışındaki gerçek zamanın varlığını bildiğini, bazı dizelerinde dile getirir. Kesintisiz bir akış şeklinde tanımladığı zamanın bölünemezliğini ifade eder. Bu sayede insanlara, kavramların doğasını, varlıkların oluşumunu, hayatın işleyişini ve ölümü yeniden düşündürür.

Zamanı öne çıkararak onları, gerçeklerle yüzleşmeye davet eder.

Sanatçı, çok boyutlu olarak değerlendirdiği zamana yatay ve dikey açılarla ivme kazandırır. Zamanın geçiciliğine vurgu yaparken aşılması, ötesine ulaşılması için kalıcı eserler bırakmak gerektiğini belirtir. Böylece kendisi de şiirleri sayesinde amacına ulaşmış ve hedeflediği ebediliğe kavuşmuş olur.

Kaynakça

Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Akışık, K. M. (1991). *Karınca Yeniği*. İstanbul: Edebiyat Gazetesi Yayınları.

Akışık, K. M. (1993). *Zaman Gibi*. Ankara: Başak Yayınları.

Akışık, K. M. (1994). *Güneşe Taşındık*. Ankara: Prospero.

Akışık, K. M. (1996). *Sözden Yazıya*. Ankara: İlkyaz Kitaplığı.

Akışık, K. M. (1998). *Zaman Satılırsa*. Ankara: Güldikeni Yayınları.

Akışık, K. M. (1999). *Sürgün Gözler*. Ankara: Güldikeni Yayınları.

Akışık, K. M. (2000). *Yok*. Ankara: Güldikeni Yayınları.

Akışık, K. M. (2003). *Zaman Çöküyor*. Ankara: Güldikeni Yayınları.

Akışık, K. M. (2010). *Bulutlu Şiirler*. Ankara: Kanguru Yayınları.

Akışık, K. M. (2014). *En Üstün Şiir İnsan*. Ankara: Payda Yayıncılık.

Alexander, S. (2019). *Spinoza ve Zaman*. (B. Yaylım, Çev.) Ankara: Fol Kitap Yayınları.

Aristoteles. (1996). *Zaman Kavramı*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Bachelard, G. (2018). *Mekanın Poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Bardon, A. (2018). *Zaman Felsefesinin Kısa Tarihi*. (Ç. Ö. Yalçın, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Bergson, H. (2015). *Madde ve Bellek*. Ankara: Dost Kitabevi.

Biyografya.com. (2021). biyografya: <https://www.biyografya.com/biyografi/7014>. adresinden 24.07.2021 tarihinde alındı.

Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.

Colebrook, C. (2013). *Gilles Deleuze*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Doğubatı Yayınları.

Çüçen, A. K. (2012). *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Gündoğan, A. O. (2013). *Bergson*. İstanbul: Say Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2002). *Zamana Düşen Çılgılık*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Levinas, E. (2011). *Tanrı, Ölüm ve Zaman*. Ankara: Dost Kitabevi.

Nalbantoğlu, İ. (2017, Ağustos 29). *Kenan Mümtaz Akışık Aramızdan Ayrıldı*. İlhami Nalbantoğlu: <https://ilhaminalbantoglu.wordpress.com/2017/08/29/kenan-mumtaz-akisik-aramizdan-ayrildi/> adresinden 24. 07. 2021 tarihinde alındı.